

A kolozsvári civilszervezetek mulatsága

(Esettanulmány a kolozsvári „multikulturális” táncházról)¹

„Kolozsvár nincs bekerítve,
Slobodă-i drumu,
Ki lehet menni belőle,
Nu bate gându,
Csak a rózsám maradt benne,
Lasă rămuie,
Kiért holtig fáj a szívem,
Așa trebuie.”
(mezőségi népdal)

1. A tények

1998 őszén a kolozsvári Diákművelődési Házban egy érdekesnek és újszerűnek nevezhető eseménysorozatra került sor: a „Padok” – *Interetni-kus párbeszéd* elnevezésű program keretében *multikulturális táncházat* szervezett a kolozsvári Civitas Alapítvány, a Pro Demokrácia Egyesület és a Kolozsvári Magyar Diákszövetség. (A program anyagi támogatói a Soros Alapítvány egy Nyílt Társadalomért és a Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile voltak.) A mindössze négy alkalommal megrendezett multikulturális táncház célja szerint az erdélyi román–magyar kulturális kapcsolatok elmélyítését szolgálta volna.

A szervezők alapvető ötlete az Erdély többnemzetiségű falvaiban létező kulturális kapcsolatok közül annak a hagyományörző jelleggel bíró táncalkalomnak a városi környezetbe való „átültetése” volt, amely saját környezetében természetes, viszont városi környezetben precedens nélküli – ezért a két etnikum néptáncok általi ismerkedését célzó kísérletet érdekesnek, újszerűnek, ugyanakkor rendkívül fontosnak tartom.

A szervezők a multikulturális táncház működtetésére két kolozsvári (egy román, a *Somesul – Napoca*, illetve egy magyar, a *Zurboló*) néptáncgyűjtést kértek fel, amelyek biztosították a szolgáltató zenekarokat és táncoktatókat. A táncház propagandajellegét nyilvánvalóvá tette az a tény is, hogy a résztvevők számára ingyenes volt a belépő, illetve, hogy valamennyi eseményre meghívták a helyi mass media képviselőit.

Az első táncházra szeptember 30-án került volna sor, de a gyenge hírverés miatt a szervezőkön és a szolgáltatókon (azaz zenészeken és táncoktatókon) kívül nem jelent meg senki. E kudarc tanulságait levonva (már itt megemlítem, hogy a szervező civilszervezetek soha nem foglalkoztak ilyen

¹ Megjelent a Művelődés folyóirat LII. évfolyam, 1999/5. számában (4–5.).

jellegű rendezvényekkel!) az október 21-én, illetve november 18-án rendezett táncházak már sokkal sikeresebbek voltak: több száz fiatal (elsősorban diák) jelent meg. Mivel azonban a multikulturális táncház nem vált rendszeres eseménnyé az utolsó, december 16-án rendezett táncházban már csak százan voltak, annak ellenére, hogy erre az alkalomra meghívást kapott a neves kalotaszegi prímás, Fodor Netti Sándor is.

Ez a kísérlet rövid életűnek bizonyult: úgy tűnik, hogy a támogatók számára elégséges volt csak egyfajta „reklámként” megmutatni – elsősorban a mass médiának – ezt a kapcsolatfelvételi lehetőséget, s felfüggesztve az anyagi támogatást, megszüntették a multikulturális táncházat.

2. Az elemzés

1. A kolozsvári multikulturális táncház első szembetűnő és elemzésre érdemes tényezőjét a résztvevők etnikai megoszlásában látom: ugyanis a körülbelül 80%-ban magyar, s csak 20%-ban román (tulajdonképpen csak a felkért román néptáncegyüttes tagjai) részvételnek igen jól meghatározott okai vannak: a városi táncház, azaz ez a revival jellegű folkmozgalom csak a magyarság körében ismert, a románság számára ismeretlen.

Az erdélyi magyar táncházakról

A falusi táncalkalmak típusait kialakulásuk körülményei és szerveztségük alapján különböztethetjük meg. A táncmulatságoknak két alapvető fajtáját ismerjük. Ezek közül a spontán tánckedvet szolgáló, kötetlen forma volt a gyakoribb, ezekhez tartozott a **táncház** is. A másik, a szervezett **bál** a parasztság körében újabb keletű, és lebonyolítását polgári hatások színezték. Ezek a táncalkalmak egyaránt kapcsolódhattak az év jeles napjaihoz, vagy különböző munkaalkalmakhoz. A táncéletnek e sajátos megnyilvánulása, amelyik magában foglalja a táncrendezés, táncrend, viselkedés stb. szabályrendszerét, a parasztság közösségi életrendjének régies mozzanatait őrizte meg. Erre éreztek rá azok a magyar értelmiségi fiatalok, akik a 1970-es években – néprajzos szakemberek, népzene- és néptáncutatók hathatós segítségével – a „széki táncház” mintájára megszervezték Magyarországon (1972-ben), majd Erdélyben is (1977-ben) a városi táncházakat.

A táncházak megjelenését először a beat nemzedékre jellemző újhulám sajtóságos kelet-európai változatának érzekelte a kutatás, egyféle „folkdivatnak”, amelyik magába egyesíti a tudományos, a reprezentációs, sőt a mindennapi folklorizmus sajátosságait. Azonban ennek a spontán tánckedvet szolgáló, meghatározott idő- és térparaméterekhez igazodó szórakozási formának a művi úton való megszervezése megváltoztatta a táncház mint intézmény és a néptánc mint kultúrelem alapvető funkcióit. A folklorizmus funkciója ugyanis szorosan összefügg a tudatos kultúraőr-

zéssel: a hagyományos kultúra transzponálásán keresztül a folklorizmus a múlt, a tradíció jelenbeli feldolgozását célozza. A kultúraörzés, a „folklormentő elhivatottság” felértékelte a táncház nevelő szerepét, kiemelte „hasznosságát”. Erdélyben mindez párosult a kisebbségi sorsból fakadó problémákkal (például a táncház egyfajta ellenállást is jelentett), így – főleg 1990 előtti években – a táncház nagyon népszerű és ismert volt a magyar értelmiségi fiatalok (egyetemisták, diákok) körében.

Az egyértelmű revival és folklorizmus jelleg azonban nem zárja ki azt a tényezőt, hogy ezekben a táncházakban a néptáncnak nem a „feldolgozott”, hanem az autentikus formáját próbálják megtanulni, tehát mind a zenészek, mind a táncosok az „eredeti” modellt tartják értékesnek, szemben a románság körében elterjedt néptáncról alkotott nézetekkel.

A román színpadi néptáncolásról

Paradox módon a városi románság számára, annak ellenére, hogy falusi társadalmi jelenleg sokkal hagyományörzőbbek a magyarságénál, a néptánc csak megkoreografált, feldolgozott formában ismeretes. A néptáncnak ezt a formáját pedig sajnos még mindig meghatározza az ötvenes évek Mojszejev stílusának hatása (a tömeges koreográfiák uniszónó folyamatai, a soktagú zenekarok, az autentikus néptáncról idegen balettechnika stb.), illetve egy igen erős nacionalista irányzat (például a színpadi népviseletek elengedhetetlen tartozékaként jelenlévő trikolór, a színpadon elhangzó népdalszövegek stb.). És ami a legszomorúbb, hogy mindennek – elsősorban a mass média hatására – kimutatható egyfajta visszacsatolási folyamata az autentikus falusi környezetben is, ahol így ez a színpadi „néptánc-ballett” felértékelődik az eredeti néptáncsal szemben.

2. A táncház műfajának az említett, csak magyar vonatkozású ismerete a kolozsvári multikulturális táncházat nemcsak etnikai, hanem stílus- és felfogásbeli különbözőség, illetve sokszínűség találkozási színhelyévé tette. Ezért érdekes és szintén elemzésre méltó az, ahogyan a színpadi műviség, a megkoreografáltság szembesült a néptánc alapvető jellegzetességeiből fakadó szabad variálhatóságával mind a tánctanítás, mind pedig a szabad, kötetlen táncolás folyamán.

A táncházban az erdélyi román és magyar néptáncok egymást felváltva követték: egy táncot tanítottak a román oktatók, egyet a magyarok, egy táncrendet muzsikált a román zenekar, egyet a magyar. De míg a magyar oktatók az adott tánc elemeire úgy összpontosítottak, hogy a motívumok, motívumfüzerek, majd ezek variálható összekötéseit szabadon variálva lehessen elsajátítani, a román oktatók kötött, koreográfiaszerű folyamatokat tanítottak. Ezért a magyar táncházak – a falusi emberekhez hasonló – szabadon variált tánca élesen különbözött a román táncrendek „bemutató” jellegével. Ugyanez a jelenség megfigyelhető volt a két zenekar muzsi-

kájában is: a román zenekar szabályozott, szerkesztett táncrendeket muzsikált (mintha színpadon muzsikáltak volna), szemben a magyar zenekar kötetlen, helyben rögtönzött dallamfelépítésével.

A népi kultúráról alkotott különböző nézőpontok e konfrontációja először egy kölcsönös „idegenkedést” eredményezett. Ez térbeli elkülönülésben is megnyilvánult, amikor a terem egyik sarkába összegyűlt román néptáncos fiatalok kissé csodálkozva és érthetetlenül figyelték a magyar táncázások koreografálatlan táncát, vagy amikor a román néptáncosok produkcióját a magyarok kívülálló, kritikus közönségként kommentálták (hogy „ez nem előadás, hanem táncház...”). Viszont ennek a rendezvénysorozatnak egyik legnagyobb eredménye éppen az volt, hogy fokozatosan feloldotta ezt az idegenkedést, mivel lehetőséget nyújtott a tapasztalatcsere-re, a különböző koncepciók, vélemények közelítésére. És a közeledést elősegítette – a nyilvánvaló különbségek mellett – az a tény is, hogy a táncházban muzsikált népzene, illetve tanított néptánc az autenticitásra való törekvés szempontjából megegyezett mindkét etnikumú együttes esetében. Ugyanis a szervezők körütekintésének köszönhetően egy olyan kolozsvári román néptáncegyüttest sikerült megnyerni a multikulturális táncház megrendezéséhez, amelyik vezetője, a neves etnokoreológus Zamfir Dejeu révén a román színpadi néptánra jellemző vonások ellenére szintén fontosnak tartja a hitelességre és eredetiségre való törekvést, ami – pontosan a táncházak hatására – a jelenlegi magyar néptáncegyüttesek esetében már természetes.

3. Egy „multikulturális” táncház lehetőségeiről

Rövid dolgozatom nem kíván a multikulturalizmus bonyolult elméleti kérdéseivel foglalkozni. Elemzésem csupán egy általam érdekes kísérletnek értékelt eseménysorozat néhány kérdésére összpontosul: arra, hogy Erdélyben miért csak a magyarok ismerik a táncházat, és hogy itt elsősorban nem a két etnikum, hanem a néptáncról, népzeneről alkotott két különböző koncepció találkozásának lehettünk tanúi.

Ezt a kezdeményezést minden kuriózuma és ellentmondásossága mellett igen hasznosnak tartom. Igaz, etnikus szempontból eléggé egyoldalú volt, mivel a táncház műfaja csak a magyarság körében ismert, és ezért a szervezők is elsősorban magyar civilszervezetek voltak, de ez az egyoldalúság feloldódhatna, ha a románság körében is ismertté válna a táncház műfaja: talán ez lehetne egy multikulturális táncház legnagyobb érdeme.

Ugyanakkor megállapítható, hogy ez a rendezvénysorozat éppen a multikulturalitást kihangsúlyozó célját nem érte el, mivel ennek a táncháznak működtetése nem vált rendszeressé, és így elmaradtak az elkezdődött kapcsolatfelvételekből, a különböző nézőpontok találkozásából származható eredmények. (Minden jól működő táncház egyik alapfeltétele a

rendszeresség, hiszen másképpen nem alakulhat ki például a stabil, fenntartó közönsége sem.) Azonban a kolozsvári „multikulturális táncház” szervezői, támogatói sem a néptánchoz, sem a táncház műfajához nem értenek, ezért ez a nyilvánvalóan propagandacélokat szolgáló táncház kontextusában nem volt (és nem is lehetett) több a kolozsvári civilszervezetek mulatságánál.

